

Omvärldsrapport 2022

Digitalisering, demografi och arbetsmarknadspolitik

© Arbetsförmedlingen
Författare: John Andersson, Henrik Björk, Marcus Löwing & Sofia Törneke
Datum: 2021-03-31
Diarienummer: Af-2022/0016 5699
Arbetsförmedlingen Analys 2022:7

Innehåll

1	Sammanfattande inledning.....	5
1.1	Arbetsmarknadsutsikterna förbättras men inte för alla	5
1.2	Kompetensbristen påverkar Sverige negativt på flera plan	5
1.3	Demografin påverkar förutsättningarna för kompetensförsörjningen.....	6
1.4	Långtidsarbetslösheten största utmaningen för arbetsmarknadspolitiken.....	6
2	Utsikter och utmaningar på arbetsmarknaden.....	8
2.1	Stark återhämtning på arbetsmarknaden under 2021	8
2.2	Arbetsmarknadsutsikterna varierar för olika grupper	9
2.2.1	Tiderna i långtidsarbetslöshet blir allt längre.....	10
2.2.2	Stora rekryteringsbehov men risk för ökade obalanser	11
2.2.3	Strukturomvandlingen leder till ett ökat inslag av digitalisering ...	11
2.3	Rekommendationer	12
3	Demografi	13
3.1	En åldrande befolkning sätter press på välfärden	13
3.2	Outnyttjad potential på arbetsmarknaden	14
3.2.1	Ökad integration är en nyckelfaktor	14
3.2.2	Ta vara på äldre som kan och vill arbeta.....	16
3.2.3	Ökad sysselsättning bland ungdomar kan även bidra	17
3.3	Demografin medför hög efterfrågan på arbetskraft.....	17
3.4	Urbaniseringen avtar	18
3.5	Rekommendationer	20
4	Arbetsmarknad och digitalisering	22
4.1	Sysselsättningen stiger i spåren av automatiseringen	22
4.2	Arbetsuppgifter kan försvinna genom automatiseringen.....	22
4.3	Utbredd brist på tekniska kompetenser	23
4.4	Tekniska verktyg kan orsaka könsdiskriminering	24
4.5	Automatiseringen accelererar genom pandemin.....	25
4.6	Arbetsmiljön under och efter pandemin.....	25
4.7	Rekommendationer	26
5	Arbetsmarknadspolitik.....	27
5.1	Arbetsförmedlingen utgör fortsatt navet inom arbetsmarknadspolitiken .	27
5.2	Arbetsmarknadspolitik för att bryta långtidsarbetslösheten.....	27
5.3	Fortsatta utmaningar med att få in fler i arbetsmarknadsutbildning	28
5.4	Etableringsjobb ska införas under våren 2022.....	28
5.5	LAS-överenskommelsen på väg att bli lagstiftning	29
5.6	Kompromissförslag om minimilöner förhandlas i EU	29
5.7	Myndighetens arbete med anledning av Rysslands invasion av Ukraina..	30

5.8	Rekommendationer	30
5.8.1	Att hålla koll på under 2022	30
6	Avslutande kommentarer	32
7	Källor.....	33

1 Sammanfattande inledning

1.1 Arbetsmarknadsutsikterna förbättras men inte för alla

Omvärldsläget har förändrats på kort tid till följd av den ryska invasionen av Ukraina. Vilka konsekvenser detta kan komma att få för den svenska ekonomin och arbetsmarknaden är ännu mycket svårt att förutse. Arbetsförmedlingen följer utvecklingen noga för att ha beredskap för att situationen kan få konsekvenser för både ekonomin och arbetsmarknaden framöver.

Under 2021 har svensk ekonomi och arbetsmarknad genomgått en stark och snabb återhämtning. Det har inneburit ett växande behov av arbetskraft i takt med att den ekonomiska aktiviteten har vuxit sig allt starkare. Samtidigt får allt fler arbetsgivare svårt att hitta arbetskraft med rätt kompetenser vilket riskerar att hämma både jobbtillväxt och kompetensförsörjningen i stort. Behovet av omställning och kompetenshöjande insatser för många personer är därmed tydligt i vilket Arbetsförmedlingen har ett fortsatt viktigt uppdrag i att vägleda arbetslösa mot utbildning och prioritera stödet till de som står längst ifrån arbetsmarknaden.

Trots att arbetslösheten har minskat i spåren av pandemin har samtidigt antalet arbetslösa med längst tider utan arbete fortsatt att öka. I inledningen av 2022 var det nära 100 000 personer som har varit utan arbete i mer än 24 månader. Denna utmaning kräver att en stor variation av olika insatser sätts in med fokus på omställning, omskolning och kompetensutveckling.

1.2 Kompetensbristen påverkar Sverige negativt på flera plan

Automatiseringen genomsyrar i stort sett samtliga branscher och yrken, både digitalt mogna och omogna, vilket gör att ett stort antal yrkesroller förändras. Efterfrågan på framför allt tekniska kompetenser ökar och arbetsgivarnas behov av vissa andra kompetenser och förmågor minskar. Att särskilda arbetsuppgifter minskar eller försvinner betyder däremot inte att sysselsättningen minskar, utan snarare att dessa arbetsuppgifter ersätts av andra.

Det är dock svårt för arbetsgivare att hitta arbetskraft med rätt teknisk kompetens. Det resulterar i att företag och organisationer inte kan nå sina produktionstak, vilket påverkar svensk ekonomi negativt. Det kan också påverka den gröna omställningen negativt eftersom kunskap behövs för utvecklingen av exempelvis batteriteknik och elektrifiering. Dessutom behövs nya digitala verktyg och produkter för att rationalisera arbetsuppgifter inom andra bristyrken, såsom hälso- och sjukvården, så att arbetskraften kan användas på bästa möjliga sätt.

1.3 Demografin påverkar förutsättningarna för kompetensförsörjningen

Fram till år 2031 fortsätter den demografiska utvecklingen mot en ökad andel äldre i befolkningen. Befolkningen i de mest yrkesaktiva åldrarna, 20–64 år, väntas endast öka marginellt jämfört med de över 65 år. Det medför ökade svårigheter med kompetensförsörjningen inom flera bristyrken, inte minst inom vård och omsorg där behovet av arbetskraft har varit påtagligt under en lång tid tillbaka. Allt annat lika innebär detta också en ökad belastning på välfärden när färre personer ska försörja fler.

Enligt Arbetsförmedlingens beräkningar måste antalet sysselsatta öka med ungefär 217 000 personer till år 2031 för att försörjningsbördan inte ska öka. Det kan ställas i relation till att befolkningsökningen i de mest yrkesaktiva åldrarna, 20–64 år, väntas öka med endast 177 000 personer under samma period. Att varaktigt öka sysselsättningsgraden i hela befolkningen är en lösning på denna utmaning. Inom vissa grupper finns samtidigt en extra stor outnyttjad potential där utrikes födda är de som har störst möjlighet att bidra till ökad sysselsättning, och i synnerhet inom gruppen utrikes födda kvinnor. Befolkningsökningen fram till 2031 i yrkesaktiv ålder väntas enligt SCB nästan helt och hållet drivas av utrikes födda, vars sysselsättningsgrad dessutom är lägre än för inrikes födda. Ytterligare ett sätt att minska försörjningsbördan är om äldre arbetar längre upp i åldrarna. Höjd sysselsättningsgrad bland unga är ännu ett sätt. Tidigarelagd utbildning samt nedkortad tid till examen skulle kunna bidra till det. Även den tekniska utvecklingen skulle kunna bidra till en utveckling där produktiviteten ökar och således avlastar välfärden.

Det är av stor vikt att Arbetsförmedlingen underlättar och undanröjer hinder på arbetsmarknaden för dessa grupper. Detta måste dock ske i nära dialog och samverkan med övriga aktörer inom både arbetsmarknaden och utbildningsområdet. I stor utsträckning handlar åtgärderna om vägledning till reguljär utbildning för att höja arbetskraftens formella kompetens, inte minst i takt med den påskyndande strukturomvandlingen på arbetsmarknaden till följd av pandemin. Arbetsförmedlingen, liksom övriga aktörer på arbetsmarknaden, måste dessutom verka för en arbetsmarknad fri från diskriminering.

1.4 Långtidsarbetslösheten största utmaningen för arbetsmarknadspolitiken

Det viktigaste målet för Arbetsförmedlingen under 2022 är att få ner långtidsarbetslösheten. En nyckelfaktor kommer vara att använda de arbetsmarknadspolitiska insatser som finns i verktygslådan på ett effektivt sätt. Det förutsätter i sin tur långsiktiga budgetförutsättningar och politisk tydlighet kring myndighetens uppdrag. Att programanslag och förvaltningsanslag följs åt i högre utsträckning än idag är också en viktig förutsättning för att kunna genomföra

arbetsmarknadspolitiken och bedriva myndighetens verksamhet. Myndigheten påbörjar nu arbetet med de två uppdrag kopplade till långtidsarbetslösheten som regeringen lämnade till myndigheten i mars. Även införandet av etableringsjobb vilket ska ske under våren 2022 utgör en del av arbetet mot långtidsarbetslösheten. Att få in fler deltagare i arbetsmarknadsutbildningar är fortsatt en utmaning som begränsas av såväl överklaganden som tillgängliga medel.

Arbetsförmedlingen behåller även efter reformeringen av myndigheten en central roll i samordnandet och utförandet av arbetsmarknadspolitiken. Det ska fortsatt finnas en bredd av arbetsmarknadspolitiska insatser och det är Arbetsförmedlingens ansvar att de finns tillgängliga genom anskaffning, samverkan, överenskommelser eller genom att de utförs i egen regi.

Det sker även saker inom närliggande områden som påverkar myndigheten och dess uppdrag. Det handlar till exempel om LAS-överenskommelsen som är på väg att bli lagstiftning och processen med att införa minimilöner inom EU.

2 Utsikter och utmaningar på arbetsmarknaden

2.1 Stark återhämtning på arbetsmarknaden under 2021

Under inledningen av 2022 har utvecklingen i omvärlden huvudsakligen kommit att präglas av händelseutvecklingen i Ukraina i samband med Rysslands invasion. Först och främst innebär kriget en eskalerande humanitär kris och ett omfattande lidande för den ukrainska civilbefolkningen. I skrivande stund är osäkerheten mycket stor beträffande krigets konsekvenser för ekonomier och arbetsmarknader utanför konfliktzonen. Ryssland och Ukrainas ekonomi utgör sammantaget en liten del av den totala världsekonomin. Men vid ett utdraget och mer omfattande krigsförlopp finns risk för ökade negativa makroekonomiska konsekvenser i form av skenande priser på energi, drivmedel och livsmedel från redan höga nivåer, vilket kan få negativ inverkan på bland annat den privata konsumtionen och exporten. Kopplat till detta syns samtidigt ökade flyktingströmmar inom Europa, främst till närliggande länder samt länder som sedan tidigare ha en relativt stor andel ukrainsk befolkning. I nuläget är det svårt att estimerar hur många flyktingar som kommer att ta sig till Sverige. Enligt Migrationsverkets huvudscenario (som inte är att likställa med en prognos) kan cirka 76 000 personer från Ukraina söka skydd i Sverige under de närmaste månaderna. Det skulle innebära 4 000 nytillkomna flyktingar per vecka fram till och med juni i år.

Svensk ekonomin och arbetsmarknad har under en relativt kort tid genomgått en djup nedgång följt av en stark och snabb uppgång. Den djupa lågkonjunktur som pandemin förde med sig fick snabb spridning till arbetsmarknaden. En utblick i övriga Europa visar även på att sysselsättningsgraden föll på ett tydligare sätt i Sverige under 2020 jämfört med många andra europeiska länder. Trots detta summerades sysselsättningsgraden till den högsta i EU samma år. Därefter har återhämtningen på den svenska arbetsmarknaden varit tydlig. Tack vare en växande efterfrågan i ekonomin, fortsatt omfattande ekonomiska stimulanser samt gradvis lättade restriktioner har konjunkturen kunnat återhämtat sig i snabb takt. Det visar sig genom att antalet inskrivna arbetslösa minskade med 28 000 personer (som årsgenomsnitt) under 2021 jämfört med året innan, vilket motsvarar en minskning från 8,5 procent till 7,9 procent.

Arbetslösheten har fortsatt att sjunka under inledningen av 2022 vilket är i linje med Arbetsförmedlingens senaste arbetsmarknadsprognos.¹ Arbetslöshetsutvecklingen varierar samtidigt regionalt och det är främst i Stockholms- och Västra Götalandsregionen, vilka drabbades extra tydligt under pandemin, som sysselsättningen bedöms öka.² Faktorer såsom tillgång på utbildad arbetskraft, branschammansättning samt grad av specialisering varierar stort mellan län varför förutsättningarna även ser olika ut. I samma rapport gjordes bedömningen att jobbtillväxten inte kommer att bli lika tydlig under 2022 – 2023 jämfört med 2021,

¹ Arbetsförmedlingen (2021 a).

² Arbetsförmedlingen (2021 b).

vilket är relaterat till att arbetsgivare i allt större utsträckning har svårare att hitta arbetskraft med efterfrågade kompetenser.

I Arbetsförmedlingens senaste prognosundersökning framkom att drygt hälften av alla arbetsställen som har försökt rekrytera inom näringslivet inte lyckas rekrytera överhuvudtaget på grund av bristen på arbetskraft, vilket riskerar att hålla tillbaka den ekonomiska tillväxten samt framväxten av nya jobb. Samtidigt kan kraftigt stigande energi-, drivmedels- och livsmedelspriser delvis hålla tillbaka hushållens konsumtion den närmaste tiden, en utveckling som späs på av den eskalerande krigssituationen i Ukraina. Hur konjunkturen och den svenska arbetsmarknaden kommer att påverkas framöver är ännu för tidigt att säga i detta tidiga skede.

2.2 Arbetsmarknadsutsikterna varierar för olika grupper

En ökad efterfrågan på både varor, tjänster och arbetskraft har möjliggjort att arbetslösheten för både kvinnor och män har fortsatt att sjunka i inledningen av 2022 och till en lägre nivå än innan pandemiutbrottet. Arbetslösheten minskar dock tydligare inom vissa grupper av arbetssökande jämfört med andra. Under helåret 2021 minskade arbetslösheten tydligast bland ungdomar med gymnasial utbildning och inrikes födda. Under pandemins inledande fas var det många unga med tillfälliga anställningar som förlorade jobbet vilket även förstärktes av att en stor andel var verksamma inom branscher som drabbats extra hårt under pandemin såsom hotell, restauranger och handel. I takt med att konjunkturen har stärkts och behovet av att rekrytera på nytt har tagit fart har arbetslösheten minskat på ett tydligt sätt bland unga och framför allt bland de med en gymnasial utbildning.

För de ungdomar som inte kommit ut i jobb och som inte har fullständiga gymnasiebetyg finns samtidigt en överhängande risk för långtgående negativa effekter för dessas etablering på arbetsmarknaden som därmed riskeras att försvåras och försenas.³ De arbetslösa som, oavsett ålder, saknar en avklarad gymnasial utbildning möter en mer begränsad arbetsmarknad där konkurrensen om jobben även ofta är större.

Arbetsförmedlingen har identifierat gruppen äldre inskrivna arbetslösa i åldrarna 55–64 år som en grupp med relativt svag konkurrensförmåga.⁴ Till skillnad från de flesta andra grupper av arbetslösa har antalet inskrivna äldre inte minskat utan snarare ökat något under 2021. Det visar på att många äldre som blev arbetslösa under pandemin har haft svårt att komma tillbaka i arbete trots en växande och bred efterfrågan på arbetskraft. Parallellt med att de som har haft lättast att få jobb har lämnat Arbetsförmedlingen har den totala andelen inskrivna arbetslösa med svagare konkurrensförmåga (utomeuropeiskt födda, personer med högst förgymnasial utbildning, personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga samt äldre arbetslösa) återigen ökat och utgör nu cirka 75 procent av

³ IFAU (2020).

⁴ Läs mer om äldres situation på arbetsmarknaden i kapitel 3 *Demografi*.

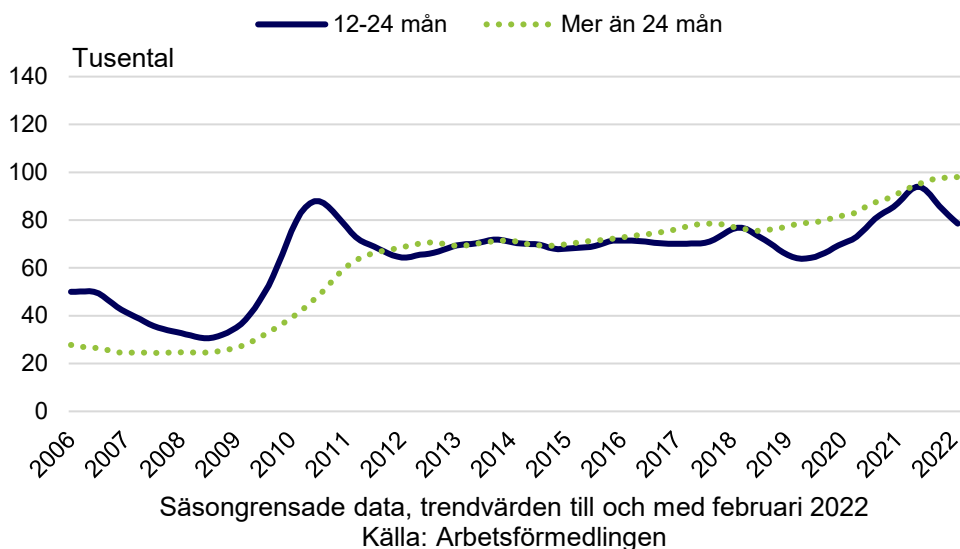
samtliga inskrivna arbetslösa, vilket kan jämföras med 66 procent i juli 2020 då den totala arbetslösheten var som högst.

2.2.1 Tiderna i långtidsarbetslöshet blir allt längre

Långtidsarbetslösheten är en fortsatt stor utmaning på arbetsmarknaden vilket har accentuerats under pandemin. Precis som den totala arbetslösheten så har långtidsarbetslösheten minskat i obruten takt sedan sommaren 2021. I februari 2022 var det dock fortfarande 23 000 fler som varit utan arbete i mer än 12 månader jämfört med februari 2020 (dvs. precis innan pandemiutbrottet). Bryts långtidsarbetslösheten ner i två grupper av de med kortast tider (12-24 månader utan arbete) respektive längst tider (mer än 24 månader utan arbete) så framgår samtidigt att gruppen med de längsta tiderna har fortsatt öka till en rekordnivå på nära 100 000 personer.

I takt med att den totala arbetslösheten samtidigt har minskat har andelen med längst tider utan arbete ökat på ett tydligt sätt till att utgöra 27 procent av totalen. Det visar på att det sker en förskjutning inom gruppen långtidsarbetslösa mot förlängda tider i arbetslöshet vilket i sig är en försvårande faktor för att komma ut i arbete. Många som var arbetslösa innan pandemin har därmed fått det ännu svårare att bryta sin arbetslöshet under en tid då även många ingångsjobb förvann inom hotell och restaurang samt handeln. Bland de inskrivna arbetslösa med längst arbetslöshetstider saknar 40 procent en avklarad gymnasial utbildning vilket kan jämföras med 16 procent i befolkningen (16-64 år, 2020, Statistiska centralbyrån (SCB)).

Inskrivna arbetslösa 16-64 år, tid utan arbete

Hur situationen för de med de allra längsta tiderna i arbetslöshet kommer att utvecklas framöver beror i stor utsträckning på arbetskraftens omställningsförmåga. Men det beror delvis även på vilka jobb som försvinner och vilka nya jobb som skapas i spåren av pandemin. För många kommer reguljära studier i form av Komvux, yrkesutbildning eller olika eftergymnasiala utbildningar spela en viktig roll för

individens möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden. En fullföljd gymnasieutbildning är den enskilt viktigaste faktorn för en varaktig etablering på arbetsmarknaden. En gymnasial utbildning är dessutom en förutsättning för att kunna ta del av eftergymnasiala studier. För andra arbetslösa kan lösningen ligga i att ställa om sitt sökområde yrkesmässig eller geografiskt för att öka sina chanser till jobb. Arbetsmarknadens föränderliga kompetenskrav påverkar även personer som idag är yrkesverksamma. I Arbetsförmedlingens rapport *Yrkesmobilitet på den svenska arbetsmarknaden (2022)* konstateras att förutsättningarna för att kunna byta yrke skiljer sig tydligt åt mellan olika yrkesgrupper vilket även kan användas som ett verktyg för att bedöma risk för arbetslöshet.

Även subventionerade anställningar såsom exempelvis nystartsjobb, etableringsjobb⁵ eller introduktionsjobb kommer att kunna spela en fortsatt viktig roll för personer som varit borta från arbetsmarknaden under längre tid och där studier inte är aktuellt.

2.2.2 Stora rekryteringsbehov men risk för ökade obalanser

Efterfrågan på arbetskraft har ökat snabbt och på bred front i spåren av pandemin. Arbetsförmedlingen prognosundersökning hösten 2021 visar på rekordhöga anställningsplaner inom näringslivet på ett års sikt samtidigt som en växande andel arbetsgivare rapporterar om att de inte lyckas hitta arbetskraft med efterfrågade kompetenser. I takt med att konjunkturen stärks ytterligare finns en överhängande risk för att dessa obalanser kommer att bli än mer tydliga. Enligt Arbetsförmedlingens långsiktiga yrkesprognoser⁶ kommer det även att råda brist på arbetskraft på fem års sikt inom flertalet yrkesområden. Särskilt utmärkande bedöms bristen bli inom områdena data/it följt av pedagogik samt hälso- och sjukvård, varav bristen i de två senare främst är driven av den demografiska utvecklingen. Bristen på arbetskraft är dock inte avgränsad till yrken som kräver eftergymnasiala studier. Flertalet yrken med koppling till yrkesförberedande gymnasieprogram såsom betongarbetare, fastighetsskötare och montörer bedöms också ha goda möjligheter till arbete framöver.

2.2.3 Struktumvandlingen leder till ett ökat inslag av digitalisering

Utöver konjunkturutveckling och demografiska faktorer påverkar även den tekniska utvecklingen i hög grad hur efterfrågan på arbetskraft utvecklar sig. Pandemin har bidragit till att struktumvandlingen på arbetsmarknaden har påskyndats med ett ökat behov av digitala lösningar. Digitaliseringen fortsätter därmed att påverka både branscher och yrken, vilket ställer nya och förändrade krav på arbetskraftens kompetenser. Svensk arbetsmarknad är dessutom i stor utsträckning relativt avancerad och många jobb kräver som lägst en gymnasial utbildning. Bland de som lämnat Arbetsförmedlingen till arbete under de senaste tre åren har cirka åtta av tio en gymnasial eller eftergymnasial utbildning vilket visar på dess betydelse för att kunna bryta arbetslösheten.

⁵ Läs mer om etableringsjobb i kapitel 5 *Arbetsmarknadspolitik*.

⁶ Prognosen gjordes i juni 2021.

2.3 Rekommendationer

Det råder en stor osäkerhet kring hur konflikten i Ukraina kommer att utvecklas framöver. Sannolikt kommer dock energi-, drivmedels- och livsmedelspriser att fortsätta stiga som en konsekvens av kriget, vilket i sig till viss del kan inverka negativt på den fortsatta ekonomiska återhämtningen. Därtill är även ökade flyktingströmmar inom hela Europa att vänta. Arbetsförmedlingen bör därför följa utvecklingen noga och ha en nära dialog med kommuner och andra berörda aktörer för att stötta dessa individer beroende på hur behoven utvecklas ut på sikt.

Antalet arbetslösa som varit utan arbete i mer än 24 månader har nått rekordnivåer under pandemin. Detta trots att arbetsmarknadsläget har stärkts väsentligt under 2021 och att bristen på arbetskraft riskerar att hålla tillbaka tillväxten i ekonomin. För att motverka denna negativa utveckling är det viktigt att ha kunskap om vilken mix av insatser som på bästa sätt förbättrar varje enskild individs chanser att komma i arbete samt att insatsen ges vid rätt tidpunkt. För vissa personer kan en kombination av insatser såsom arbetsmarknadsutbildning med en efterföljande praktik leda till jobb. För andra som har behov av mer grundläggande utbildning kan Komvux i kombination med SFI var ett viktigt första steg på vägen mot en etablering på den svenska arbetsmarknaden.

Under pandemin har möjligheterna till insatser såsom praktikplatser och subventionerade anställningar varit tydligt begränsade inom flertalet sektorer på arbetsmarknaden. I takt med att den ekonomiska aktiviteten har stärkts på nytt bör möjligheterna att nyttja dessa insatser i högre uträkning förbättras vilket förutsätter en nära dialog och informationsutbyte om dessa stöd mellan Arbetsförmedlingen, näringsliv, kommuner och privata matchningsaktörer.

Arbetsförmedlingen kommer att ha en fortsatt viktig roll i att vägleda och motivera personer att söka sig utbildningar som leder till jobb. Myndigheten måste därför ha en god kännedom om vilka kompetenser som arbetsgivarna efterfrågar (både formella och informella) för att på så sätt underlätta för individer att ställa om efter arbetsmarknadens behov.

3 Demografi

3.1 En åldrande befolkning sätter press på välfärden

Sverige står fortsatt inför en stor demografisk utmaning med en åldrande befolkning. I SCB:s senaste framskrivning av befolkningen väntas befolkningen öka med fyra procent till 2031.⁷ Det är en lägre befolkningsutveckling än vad som presenterades i föregående års omvärldsrapport. Befolkningen i de mest yrkesaktiva åldrarna, 20–64 år, väntas samtidigt öka med endast tre procent. Den äldre delen av befolkningen ökar kraftigt vilket medför att den ökar som andel av befolkningen. Befolkningen över 65 år väntas under samma period öka med 13 procent och tydligast är trenden för de allra äldsta. Personer fyllda 85 år väntas öka med hela 55 procent. Allt annat lika medför det en press på välfärdssystemet, både genom att ett marginellt ökat antal förvärsarbetande behöver försörja många fler men också för att behovet av vård och omsorg ökar. Arbetsgivarnas upplevda brist på personal inom vård och omsorg är stor redan idag. Dessutom har pandemin fört med sig en växande vårdskuld i samband med att stora delar av sjukvården tvingades ställa om för att hantera patienter som drabbats av covid-19.

Sedan tidigare är det även en utbredd brist på arbetskraft inom pedagogiska yrken. Efterfrågan på dessa yrken påverkas till stor del av befolkningsutvecklingen i yngre åldrar. I åldern 0–19 år väntas befolkningen minska till år 2031 vilket är en tydlig skillnad från föregående års omvärldsrapport. Det är den enda av de redovisade åldersgrupperna som väntas minska. Ur ett kompetensförsörjningsperspektiv är det intressant att dela upp denna åldersgrupp ytterligare. Det är i åldersgruppen 0–12 år som befolkningen väntas minska, medan den väntas öka mer än befolkningen som helhet i åldersgruppen 13–19 år.

Tabell 1. Befolkningsutveckling i olika ålderskategorier 2021–2031, tusental

Alder	2021	2031	(%)
0–19 år	2 430	2 392	-2
20–64 år	5 903	6 080	3
65–74 år	1 076	1 142	6
75–84 år	773	870	12
85+ år	266	416	55
Totalt	10 452	10 900	4

Källa: SCB

Ett sätt att mäta förändrad belastning på välfärden är att följa utvecklingen av försörjningsbördan, det vill säga totalbefolkningen dividerat med antal förvärsarbetande i yrkesaktiv ålder. För att försörjningsbördan inte ska öka behöver de förvärsarbetande öka i åtminstone samma procentuella takt som hela befolkningen. Arbetsförmedlingen bedömer att antalet förvärsarbetande behöver

⁷ Vid tidpunkten för framskrivningen (april 2021) saknades följaktligen utfall för 2021. Uppgifterna i tabellen ovan är uppdaterade med utfallssiffror för 2021.

öka med runt 217 000 personer⁸ för att hålla försörjningsbördan konstant till år 2031. Det kan ställas i relation till att befolkningsökningen i de mest yrkesaktiva åldrarna, 20–64 år, väntas öka med endast 177 000 personer under samma period. Sysselsättningsgraden måste således öka för att försörjningsbördan inte ska öka.

Försörjningsbördan fångar dock inte fullt ut förändrad belastning på välfärden. Ökad produktivitet skulle kunna bidra till att ett givet antal förvärvsarbete kan försörja fler personer och därmed bidra till att belastningen på välfärden inte ökar så mycket trots en ökad försörjningsbörda. Produktiviteten kan exempelvis öka genom teknologisk utveckling eller ökad utbildningsnivå.⁹ Försörjningsbördan säger inte heller något om den genomsnittliga arbetstiden hos de förvärvsarbete.

3.2 Outnyttjad potential på arbetsmarknaden

En möjlig lösning för att hindra ökad försörjningsbörda är att befolkningen i högre utsträckning är sysselsatta längre upp i åldrarna. Dock leder ökad sysselsättningsgrad oavsett grupp till minskad försörjningsbörda och fler grupper i befolkningen har outnyttjad potential. Sysselsättningsgraden är lägre bland utrikes födda än inrikes födda och det gäller särskilt kvinnor. Även i den totala befolkningen har kvinnor något lägre sysselsättningsgrad än män, men det förklaras till stor del av den låga sysselsättningsgraden bland utrikes födda kvinnor. Ungdomar, exempelvis i åldern 15–24 år, har också lägre sysselsättningsgrad än den resterande befolkningen i arbetsför ålder vilket till stor del förklaras av att många av dem studerar.

3.2.1 Ökad integration är en nyckelfaktor

Utrikes födda utgör idag 25 procent av befolkningen i yrkesaktiv ålder, 16–64 år. Under de senaste åren har den inrikes födda befolkningen i yrkesaktiv ålder minskat kontinuerligt. Den befolkningstillväxt som ändå har skett i yrkesaktiva åldrar har helt bestått av utrikes födda. I SCB:s senaste befolkningsframskrivning ökar visserligen den inrikes födda befolkningen i yrkesaktiv ålder något fram till 2031, men befolkningsutvecklingen i yrkesaktiv ålder kommer fortsatt att starkt drivas av utrikes födda. Det gäller i absoluta tal, men framför allt i relativa tal. Andelen utrikes födda i yrkesaktiv ålder väntas därför öka till 27 procent år 2031.

Det pågående kriget i Ukraina kommer sannolikt att generera i att ett stort antal flyktingar kommer att ta sig till Sverige framöver, vilket inte finns med i SCB:s senast publicerade befolkningsframskrivning. Hur stort antalet blir är mycket svårt att bedöma i nuläget men Migrationsverket räknar i sitt huvudscenario på cirka 76 000 personer till och med juni i år. EU har även antagit ett Massflyktingsdirektiv vilket innebär att flyktingar från Ukraina kommer att ges ett tillfälligt uppehållstillstånd inom EU i minst ett år och med möjlighet till förlängning i ytterligare två år (utan krav på att söka asyl). Hur många av dessa som kommer att anmäla sig till Arbetsförmedlingen som arbetssökande är också svårt att säga. De uppehållstillstånd som beviljas målgruppen ligger inte till grund för folkbokföring

⁸ Baserat på antalet sysselsatta år 2021 enligt AKU, 15–74 år, och SCB:s befolkningsframskrivning avseende totalbefolkningen.

⁹ IFAU (2004).

och ger därmed inte heller inträde i etableringsprogrammet. Det skulle kunna innebära att en lägre andel av flyktingarna kommer att vända sig till Arbetsförmedlingen.

Sysselsättningsgraden¹⁰ var år 2021 65,9 procent för utrikes födda män och 55,3 procent för utrikes födda kvinnor. Det kan jämföras sysselsättningsgraden för inrikes födda män och kvinnor på 71,5 procent respektive 67,3 procent. Om sysselsättningsgapet skulle slutas så att de utrikes födda uppnår samma sysselsättningsgrad som de inrikes födda skulle det medföra 156 000 fler sysselsatta, 51 000 män och 105 000 kvinnor. Före pandemin fanns det en trend med minskad skillnad i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda män medan skillnaden mellan inrikes och utrikes födda kvinnor bestod eftersom sysselsättningsgraden ökade lika mycket för båda grupperna. Under pandemins första år ökade dock skillnaderna mellan utrikes och inrikes födda för båda könen eftersom utrikes födda utgör en stor del av de anställda i många av de branscher som drabbades hårdast. Omläggningsen i Arbetskraftsundersökningarna (AKU) gör att jämförelser över tid är svåra att göra efter år 2020 när det kommer till nedbrytning av statistiken fördelat på inrikes respektive utrikes födda¹¹. Såväl arbetskraftsdeltagande som sysselsättningsgrad ökar med en persons vistelsetid i landet. Arbetsförmedlingen bedömer därför att skillnaderna mellan utrikes och inrikes födda kommer att minska över tid, om än i långsam takt.

I februari 2022 uppgick antalet inskrivna arbetslösa som är utrikes födda till 207 000 personer, vilket motsvarar 57 procent av det totala antalet inskrivna. Det är mer än dubbelt så hög andel som utrikes födda utgör av befolkningen i yrkesaktiv ålder. Att etablera sig på svensk arbetsmarknad tar tid eftersom dessa personer behöver lära sig nytt språk, ny kultur och saknar oftast nätverk som underlättar etablering. Den svenska arbetsmarknaden är dessutom relativt kunskapsintensiv med en förhållandevis låg andel av så kallade enkla jobb. I många fall finns det dessutom behov av kompletterande utbildning. Flera studier påvisar även att det finns inslag av diskriminering av utrikes födda på arbetsmarknaden vilket försvårar deras etablering ytterligare.¹²

Ett exempel på en lyckad insats för att få fler utrikes födda i arbete, och då särskilt kvinnor, är jämställd etablering.¹³ Där användes metoden MD1, matchning från dag 1, en intensifierad förmedlingsinsats som är speciellt utformad för personer som har varit kort tid i Sverige och som står långt bort från arbetsmarknaden. Bland annat görs en kartläggning av den arbetssökandes informella kompetenser. Alla effektutvärderingar är ännu inte gjorda, men den första tyder på goda resultat. Matchningsinsatsen medförde att sannolikheten för att gå till arbete eller studier ökade med 33 procent jämfört med ordinarie insatser för de som kunde följas upp

¹⁰ Avser åldern 15–74 år genom hela rapporten om inget annat anges.

¹¹ Efter omläggningsen i SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) publicerar SCB länkade serier med över tid jämförbar statistik från och med år 2005. I ett första steg redovisas endast länkade statistik fördelat på ålder och kön, men på sikt kommer statistiken även redovisas fördelat på inrikes respektive utrikes födda.

¹² Dancygier och Vernby (2018) och Adermon och Hensvik (2020).

¹³ Arbetsförmedlingen (2021 c).

längst. Kostnaderna bedöms inte heller inte vara högre än motsvarande kostnad för ordinarie matchningstjänster.

3.2.2 Ta vara på äldre som kan och vill arbeta

Den förändrade demografin med en allt större andel av befolkningen utanför yrkesaktiva åldrar medför att fler måste arbeta längre upp i åldrarna för att försörjningsbördan inte ska öka och för att upprätthålla kompetensförsörjningen. Sysselsättningsgraden är lägre i de allra äldsta åldrarna, men det finns en flerårig positiv trend med betydligt snabbare ökande sysselsättningsgrad i åldersgrupperna 55–64 år och 65–74 år än totalt i åldern 15–74 år.¹⁴ Mellan 2006 och 2021 har sysselsättningsgraden i åldern 55–64 år stigit från 68,4 till 76,9 procent och i åldern 65–74 år har den under samma period gått från 9,6 till 19,2 procent. Det kan jämföras med ökningen i åldern 15–74 år som har varit marginell under perioden, från 65,3 till 67,3 procent. Den kanske mest grundläggande förklaringen till att äldre kan och vill arbeta längre är att folkhälsan har förbättrats längre upp i åren. Även den genomsnittliga utbildningsnivån har ökat tydligt under många år i äldre åldrar.¹⁵

Det är av stor vikt att utvecklingen fortsätter i samma riktning och att alla som kan och vill arbeta längre upp i åldrarna får goda förutsättningar att göra det. En del i det är att skapa regelverk, normer och incitament för de som har ett jobb och vill arbeta längre upp i åren.¹⁶ Ett sådant gott exempel är den höjning av den i LAS lagstadgade rättigheten att arbeta upp till en given ålder som under 2020 höjdes från 67 år till 68 år och som kommer att höjas till 69 år under 2023. Det är också viktigt att nå ut med information om de privatekonomiska fördelarna med att arbeta längre upp i åren. Ytterligare en del är att arbetssökande i högre åldrar har goda hjälpmedel som ökar möjligheter att återgå till arbete.

Även möjligheten till omställningsstudiestöd kommer underlätta möjligheten för många att stärka sin ställning på arbetsmarknaden.¹⁷ Och framför allt kommer detta bli viktigt för personer som är i behov av att ställa om i arbetslivet som en följd av strukturomvandlingen och förändrade kompetenskrav på arbetsmarknaden.

Personer i åldern 55–64 år betraktas av Arbetsförmedlingen som en av fyra grupper med svagare konkurrensförmåga på arbetsmarknaden.¹⁸ Arbetslösheten har under längre tid legat på en lägre nivå bland personer i denna åldersgrupp, men under 2021 har denna skillnad förvunnit då arbetslöshetsnivån nu är den samma som för hela gruppen inskrivna arbetslösa 16–64 år. Om en äldre person förlorar sitt jobb har den i genomsnitt svårare att återgå i arbete än personer i yngre åldrar. Av denna anledning är andelen långtidsarbetslösa högre bland arbetslösa i åldern 55–64 år än i yngre åldrar. En bidragande orsak till fenomenet är åldersdiskriminering på arbetsmarknaden.¹⁹ Det är viktigt att äldre arbetssökande får rätt till stöd och

¹⁴ Enligt SCB (AKU).

¹⁵ Arbetsförmedlingen (2021 d).

¹⁶ SOU (2020).

¹⁷ Regeringen har föreslagit att införa ett offentligt omställningsstudiestöd i syfte att stärka arbetstagares ställning på arbetsmarknaden. Stödet ger en möjlighet att studera med minst 80 procent av lönen i upp till ett år.

¹⁸ Även äldre personer än 65 år påverkas också, men dessa har regel inte har rätt till stöd eller insatser från Arbetsförmedlingen.

¹⁹ IFAU (2017).

insatser från Arbetsförmedlingen högre upp i åldrarna i takt med att medellivslängden ökar.²⁰ Annars är risken hög att den arbetslösa i stället väljer att lämna arbetskraften.

Åldersdiskrimineringen till trots är sysselsättningsgraden i Sverige bland de högsta i Europa i åldersgrupperna 55–64 år och 65–74 år. Den ökande trenden är inte heller så känslig för konjunkturedgångar. Sysselsättningsgraden i åldersgruppen 65–74 år fortsatte att öka både i samband med finanskrisen 2008–09 och mellan 2019 och 2020. Vid dessa tidpunkter noterades endast marginella nedgångar i åldersgruppen 55–64 år.

3.2.3 Ökad sysselsättning bland ungdomar kan även bidra

Även ökad sysselsättning bland ungdomar minskar försörjningsbördan. Utöver Arbetsförmedlingens insatser för att minska ungdomsarbetslösheten kan det även handla om att tidigarelägga ungdomars etablering på arbetsmarknaden. Större inslag av praktik eller lärlingsarbete under en persons utbildning skulle kunna bidra till detta. För eftergymnasiala utbildningar skulle tidigarelagda studier samt en kortare tid till examen kunna öka sysselsättningen bland unga.

3.3 Demografien medför hög efterfrågan på arbetskraft

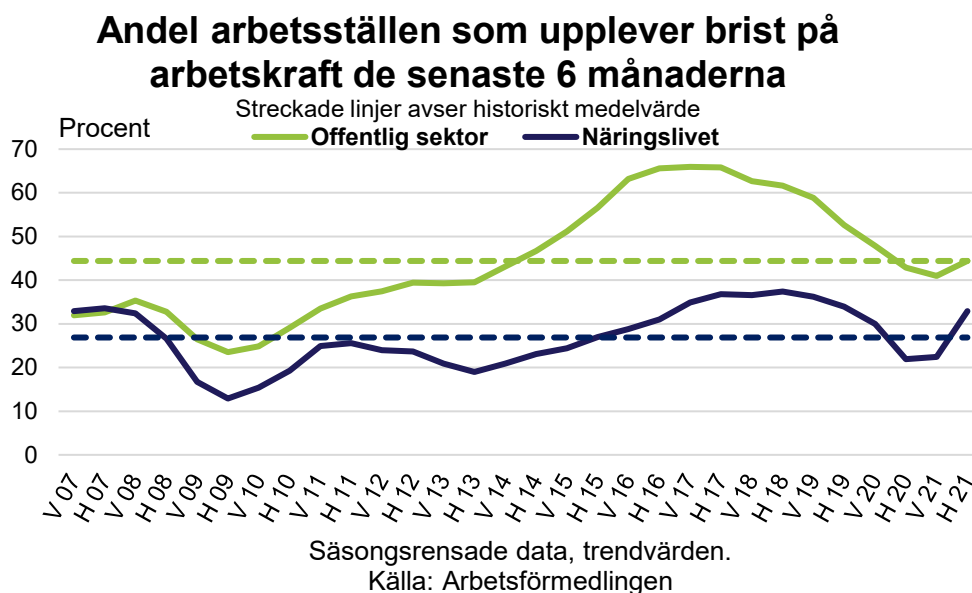
De demografiska förändringarna är direkt kopplade till efterfrågan på arbetskraft inom stora delar av den offentliga sektorn. Inflödet av personer i behov av vård och omsorg eller utbildningsväsendet påverkar behovet av personal i dessa sektorer. Det förstnämnda fallet påverkas starkt av antalet personer i äldre åldrar, särskilt i de äldsta åldrarna. I det andra fallet är det antalet personer i åldrarna 0–19 år som påverkar behovet av arbetskraft. Om efterfrågan på arbetskraft ändras snabbare än utbudet på arbetskraft med efterfrågade kompetenser uppstår en bristsituation. Således påverkas också den upplevda bristen hos flertalet offentliga arbetsgivare i förlängningen av demografiska förändringar. Efterfrågan på arbetskraft i näringslivet är inte lika tydligt kopplad till demografiska förändringar.

Sedan tidigare är många yrken inom vård, omsorg och pedagogik typiska bristyrken. Den demografiska utvecklingen fram till 2031 medför, allt annat lika, en ökad belastning inom vård och omsorg eftersom tyngdpunkten i befolkningsökningen ligger hos de äldre, särskilt de över 85 år. Omvänt väntas befolkning minska något i åldersgruppen 0–12 år vilket medför att åtminstone den demografiska utvecklingen inte ökar behovet av arbetskraft inom förskola, låg- och mellanstadium i närtid. Däremot väntas befolkningen öka mer än befolkningen som helhet i åldersgruppen 13–19 år, vilket borde öka efterfrågan på personal inom högstadiet och gymnasiet.

Före pandemin var det en stor andel arbetsgivare som upplevde brist på arbetskraft med efterfrågade kompetenser inom flera yrkeskategorier, både inom näringslivet och offentlig sektor. Den generella upplevda bristen minskade till följd av pandemin

²⁰ Arbetsförmedlingen (2021 e).

även om den varierade mellan och inom branscher.²¹ I takt med att konjunkturen har stärkts har bristen också börjat öka. Bland offentliga arbetsgivare är det nästan hälften som uppger brist på arbetskraft med efterfrågade kompetenser och i näringslivet är det nästan var tredje företag.

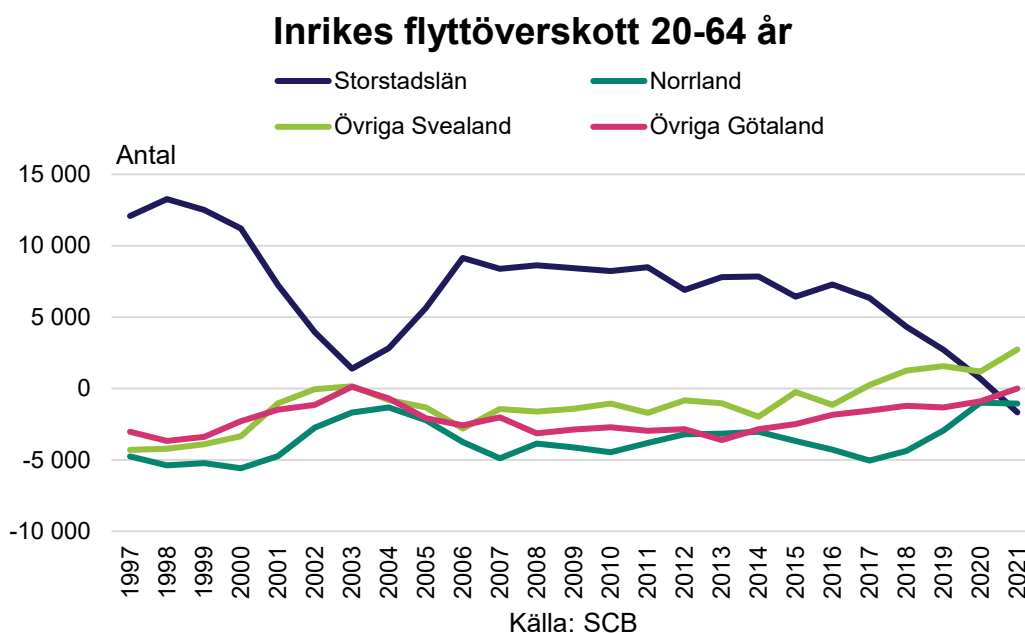

3.4 Urbaniseringen avtar

Sverige har genomgått en lång period av urbanisering där såväl befolknings- som sysselsättningstillväxten har varit koncentrerad till storstadsregionerna under många år.²² Dock började denna trend mattas av något i slutet av 2010-talet och konsekvenserna av strukturomvandling i kölvattnet av pandemin har lett till ändrade boendepreferenser med en accelererande avmattning som följd. Under 2017 började flyttöverskottet inrikes i den mest yrkesaktiva åldern 20–64 år att minska totalt sett i storstadslänen Stockholm, Västra Götaland och Skåne för att i stället öka i övriga delar av landet. Sedan dess har flyttöverskotten inrikes fortsatt att minska varje år och under 2021 summerades det till ett underskott om 1 700 personer totalt i storstadslänen. Sett till hela befolkningen i samtliga åldrar var det ett underskott på 7 100 personer. Hela storstadslänen består inte heller av storstadsområden. Vid en nedbrytning till endast storstadsområdena är motsvarande siffra ett underskott med 8 900 personer.

²¹ Från och med våren 2020 gjordes en omläggning av insamlingsmetoden för Arbetsförmedlingens prognosenkät vilket också medför ett tidsbrott vilket försvarar jämförelsen före och efter denna tidpunkt.

²² Arbetsförmedlingen (2020).

Avmattningen i åldern 20–64 år i storstadslänen drivs av Stockholms och Västra Götalands län. I både dessa län var flyttnettot inrikes negativt år 2021. I Skåne har istället utvecklingen varit den omvända med ett stabilt flyttöverskott under de senaste åren.

De ökade möjligheterna till distansarbete avspeglas på vissa sätt även i utvecklingen av bostadspriserna. I februari 2022 hade bostadspriserna stigit med 30 procent jämfört med helåret 2019. Många sätter också ett större värde på bostadens yta. Det avspeglas i att villapriserna sedan 2019 har stigit mer än priserna på bostadsrätter, 35 respektive 21 procent. Trots det negativa inrikes flyttöverskottet i de två största storstadsregionerna finns det så här långt inga tydliga tecken på att bostadsprisernas utveckling exempelvis skulle vara sämre i storstadsregionerna än i övriga riket, även om utvecklingen varit lite mer blygsam i Göteborgsområdet.²³ Sedan tidigare är dessutom hushållens förmåga att köpa bostad starkt beroende av var en person bor, där särskilt Göteborg och Stockholm sticker ut med höga boendekostnader i förhållande till invånarnas disponibla inkomster.²⁴ Sammantaget skulle detta kunna tala för att urbaniseringen kan fortsätta att avta något.

Det är inte heller bara i storstadsregionerna det finns efterfrågan på arbetskraft. I mer glesbefolkade områden finns det exempel där efterfrågan på arbetskraft är större än närområdets arbetskraft. Nyetableringarna i samband med den gröna omställningen i norra Sverige är ett exempel där det är en utmaning att möta efterfrågan på arbetskraft idag och de kommande åren. Stora investeringar och företagsetableringar skapar ytterligare arbetstillfällen via underleverantörer, ökad efterfrågan av privata tjänster som hotell och restaurang samt offentliga tjänster som

²³ Valueguard (2022).

²⁴ Swedbank Boindex (2022).

skola och vård och omsorg. Det medför ökade svårigheter med kompetensförsörjningen och kan spå på redan befintliga kompetensbrister.

3.5 Rekommendationer

Lösningen på problemen med en åldrande befolkning handlar om varaktigt ökad sysselsättning och att ta vara på alla som kan och vill arbeta. Det finns flera grupper med outnyttjad potential så det är av stor vikt att underlätta och undanröja hinder på arbetsmarknaden för dessa. Projektet *Jämställd etablering* är ett exempel som medförde ökad anställning bland utrikes födda, särskilt kvinnor. För Arbetsförmedlingen är det av stor vikt att identifiera framgångsfaktorer i sådana exempel för att sedan kunna implementera dem i den ordinarie verksamheten. Reformeringen av Arbetsförmedlingen innebär att en stor del av matchningen ska utföras av externa leverantörer inom ramen för tjänsten Rusta och matcha. Denna tjänst syftar till att rusta de arbetslösa för att snabbare komma i arbete eller studier. Då målgruppen är bred förutsätts även en bredd av olika typer av insatser beroende på de individuella behoven bland deltagarna. Rusta och matcha ska dock inte riktas till de arbetslösa som bedöms stå för nära respektive för långt bort ifrån arbetsmarknaden.

Efterfrågan på arbetskraft ökar inom vård och omsorg. Samtidigt som det är en möjlighet till ökad sysselsättning är det ett stort problem att kompetensförsörjningen inte kan tillgodoses av arbetskraften, varken nu eller inom en snar framtid. Fler arbetssökande behöver därför vägledas till reguljär utbildning för att stärka sin formella kompetens. Samverkan mellan olika politikområden liksom Arbetsförmedlingens samarbete med kommunerna är då avgörande.

Det kan konstateras att det finns en risk för att diskriminering förekommer av såväl äldre som utrikes födda på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen bör, som en aktiv aktör på arbetsmarknaden, vara ledande i att motverka diskriminering och bryta normer. Även politiker och arbetsmarknadens parter har ett stort ansvar i att verka för ett arbetsklimat som möjliggör arbete längre upp i åldrarna och framhäva den kompetens som många äldre besitter. En viktig del är då att pensionsrelaterade åldersgränser och intilliggande trygghetssystem anpassas efter den ökade medellivslängden. Om en person på grund av en viss ålder inte längre omfattas av exempelvis arbetslöshetsförsäkring eller har rätt till insatser från Arbetsförmedlingen påverkas personens benägenhet att stanna i arbetskraften. Eventuella höjningar av åldersgränser bör även ske samordnat så att olika trygghetssystem överlappar varandra.²⁵

Att upplysa arbetssökande inom vilka yrken och på vilka orter det råder brist kan förbättra matchningen på arbetsmarknaden och därmed höja sysselsättningen och lindra den kompetensbrist som finns inom många branscher. Arbetsförmedlingen gör regelbundet prognoser över utbud och efterfrågan på olika yrkeskategorier. Det är

²⁵ Arbetsförmedlingen (2021 e).

viktigt att slutsatserna från yrkesprognoserna når ut till såväl arbetssökande, skolelever som står inför studie- och yrkesval som till en bredare allmänhet.²⁶

²⁶ Arbetsförmedlingen (2021 f).

4 Arbetsmarknad och digitalisering

4.1 Sysselsättningen stiger i spåren av automatiseringen

Det målas ofta upp en bild inom olika medier att tekniska inslag på arbetsmarknaden kommer generera massarbetslöshet. Men faktum är att under de senaste 30 åren av stora digitaliseringsinvesteringar har sysselsättningen faktiskt ökat. Det ska dock noteras att vissa branscher har påverkats negativt av denna utveckling. Exempelvis har flera arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin minskat till förmån för tjänstesektorn.²⁷ Med andra ord har arbetskraften förflyttats från vissa yrken och branscher till andra, vilket beror på att efterfrågan på kompetenser förändras i spåren av exempelvis strukturomvandlingen.

Skiftet från tillverkningsindustrin till tjänstesektorn anses vara en orsak till att arbetsproduktiviteten inte ökat under perioden i spåren av automatiseringen. Det vill säga, att trots rationaliseringar inom tillverkningsindustrin är arbetsproduktiviteten opåverkad på grund av att sysselsättningen vuxit för vissa så kallade arbetsintensiva tjänster, såsom hälso- och sjukvård samt utbildning. Dessa har nämligen överlag en förhållandevis låg arbetsproduktivitet eftersom automatiseringsmöjligheterna är begränsade. En annan orsak är att det är oklart hur arbetsgivare agerar vid lyckade rationaliseringsinvesteringar, det vill säga ifall de använder överskottet för att investera i nya verksamheter som genererar nya arbetstillfällen eller ej.²⁸

Framöver kommer sannolikt inte heller mer omfattande investeringar i artificiell intelligens (AI) att minska sysselsättningen, eller lönerna för den delen. Dock kommer polariseringen på arbetsmarknaden öka eftersom de lågavlönade jobben i tjänstesektorn blir fler, liksom de mest kvalificerade och högavlönade jobben.²⁹

En orsak till att lönerna inte minskar inom tjänstesektorn kan vara att kvalifikationskraven, framför allt i spåren av digitaliseringen, ökar. Således har kvinnor, som dominerar arbetskraften i denna sektor, fått en förhållandevis gynnsam löneutveckling.³⁰ Det finns dock en oro kring tjänstesektorns framtida möjlighet att ta emot lågutbildade på grund av just detta.

4.2 Arbetsuppgifter kan försvinna genom automatiseringen

Automatiseringen genomsyrar i stort sett samtliga branscher och yrken, både digitalt mogna och omogna, vilket gör att ett stort antal yrkesroller förändras. Efterfrågan på tekniska kompetenser ökar och arbetsgivarnas behov av vissa andra kompetenser och förmågor minskar.

Att särskilda arbetsuppgifter minskar eller försvinner betyder således inte att sysselsättningen minskar, utan snarare att dessa arbetsuppgifter ersätts av andra.

²⁷ Rolandsson, Bertil et al. (2020).

²⁸ Ibid.

²⁹ Graetz, Georg (2020).

³⁰ Rolandsson, Bertil et al. (2020).

Genom omfattande automatiseringslösningar inom byggsektorn väntas exempelvis efterfrågan på byggarbetare minska till förmån för maskinoperatörer.³¹ Därtill kommer operatörsyrken i sig att utvecklas till att bli mer mångfacetterade än idag med hjälp av nya tekniska verktyg.³²

Enligt fackförbundet Unionens prognos är det framför allt redovisningsekonomers, löne- och personaladministratörers samt ekonomiassistenters arbetsuppgifter som påverkas av automatiseringen.³³ Det beror till stor del på att administrativa arbetsuppgifter är förhållandevis lätta att rationalisera eftersom de ofta är standardiserade och av repetitiv natur.

Vissa arbetsuppgifter som försvinner kan i särskilda fall även vara farliga för de anställda. Exempelvis arbete i farliga utrymmen samt hantering av tunga laster.³⁴ På så sätt kan arbetsmiljön förbättras genom automatiseringsinvesteringar.

4.3 Utbredd brist på tekniska kompetenser

Arbetsförmedlingens yrkesprognos från 2021 visar att möjligheterna att finna jobb, förutsatt att arbetstagaren besitter rätt kompetens, är störst inom yrkesgruppen data/it. Mer specifikt är förutsättningarna mycket goda för exempelvis civilingenjörsyrken, mjukvaru- och systemutvecklare samt systemanalytiker och it-arkitekter. Konkurrensen om jobben inom data/it bedöms därtill minska ytterligare till 2026. Dessa förutsättningar beror på flera olika faktorer, dels att efterfrågan på teknisk kompetens är stor och beräknas öka framöver, dels att inte tillräckligt många söker sig till tekniska utbildningar som påverkar arbetskraftsutbudet negativt.

Efterfrågan på arbetskraft med tekniska kompetenser växer även inom mer digitalt omogna branscher såsom bygg. Branschen efterfrågar fler digitaliseringsexperter, AI-ingenjörer, drönartekniker och dataingenjörer.³⁵ Dock är det hållbarhetsexperter som efterfrågas av arbetsgivarna i högst grad. Kungliga Ingenjörsvetenskaps Akademien menar däremot att hållbarhet går hand i hand med automatiseringen. Det vill säga, att teknisk kompetens är avgörande för den gröna omställningen i samhället. Förändringarna kräver ny kompetens och företagen är i stort behov av forsknings- och utvecklingspersonal inom områden som mjukvara, AI, batteriteknik och elektrifiering.³⁶ Dessutom behövs teknologin för att kunna nå hållbarhetsmålen, där mätning och styrning ska minska miljöbelastningen.³⁷

Brist på teknisk kompetens anses vara en orsak till att Sverige halkat efter internationellt i digitaliseringen.³⁸ Kompetensutveckling är oerhört viktig för att motverka att verksamheter hämmas i automatiseringen. Det är viktigt att arbetsgivare tar ansvar och kompetensutvecklar sina anställda, men arbetstagarna

³¹ Borg, Kristian (2021).

³² Öhrbom, Douglas (2021).

³³ Unionen (2020).

³⁴ Borg, Kristian (2021).

³⁵ Rothenborg, Malin (2021).

³⁶ Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien (2021).

³⁷ Öhrbom, Douglas (2021).

³⁸ Experis (2021).

har även själva ett ansvar för att möta de nya kraven på arbetsmarknaden. Under hösten 2020 erbjöd exempelvis Myndigheten för yrkeshögskolan korta kurser och kurspaket för omställning och fördjupning för yrkesverksamma. Ungefär 7 000 personer har påbörjat studier av detta format och merparten av de studerande har valt att gå utbildningar inom ekonomi, administration och försäljning, data/it och teknik och tillverkning. Myndigheten har valt att prioritera utbildningar inom områdena digitalisering, automatisering, energieffektivisering, klimatomställning och hållbarhet.³⁹

Tekniska verktyg leder till att mycket information kan samlas in under kort tid, vilket gör att helhetsförståelsen blir viktigare inom flera yrkesroller. Som ett komplement till de tekniska kompetenserna ökar således efterfrågan på sociala kompetenser för att på så sätt sätta tekniken i ett sammanhang.⁴⁰ Med andra ord blir det viktigt att kunna kommunicera och på ett pedagogiskt sätt förmedla information till kollegor och andra aktörer för att upprätthålla tempot i olika processer.

Branschorganisationen IT&Telekomföretagens nya rapport om kompetensbristen inom techområdet visar liknande resultat. De bedömer att ytterligare 70 000 personer behöver anställas inom techbranschen fram till 2024. Störst brist väntas finnas på specialister inom AI, data science och spelutveckling. Sett till antal är dock behovet av programmerare störst.⁴¹ IT&Telekomföretagen anser även att efterfrågan på kompetenser inom exempelvis IT-säkerhet kommer att öka under perioden. I och med det oroliga läget i omvärlden är det inte omöjligt att denna efterfråga kommer öka ännu mer, framför allt för myndigheter som innehar viktig och känslig information. Ungefär en femtedel av de allvarliga it-incidenterna som rapporterats till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap anses bero på handhavandefel.⁴²

Techbranschen är idag förhållandevis könssegregerad, där strax över 20 procent är kvinnor.⁴³ Således är det viktigt att arbetsgivare lyckas locka arbetskraft för att på så sätt få tillgång till en större grupp arbetstagare samt främja jämställdhet.

4.4 Tekniska verktyg kan orsaka könsdiskriminering

Arbetsmarknaden i Sverige är relativt könssegregerad, vilket resulterar i att män och kvinnor påverkas olika av automatiseringsinvesteringar. Exempelvis representerar kvinnor en klar majoritet inom flera tjänsteyrken såsom hälso- och sjukvården. Det är yrken som väntas påverkas i förhållandevis låg grad av automatisering framöver eftersom de kräver en hög grad av social kompetens och förmåga. Dessa yrken står sig således starkare i den ständigt pågående strukturomvandlingen på arbetsmarknaden. Det ska noteras att digitaliseringens inslag har och fortsatt kommer att öka inom hälso- och sjukvården, exempelvis genom övervakning samt digitala journaler, men själva huvudarbetsuppgiften är mycket svår att rationalisera

³⁹ Myndigheten för Yrkehögskolan (2021).

⁴⁰ Aalto, Emilia & Berg, Martina (2020).

⁴¹ IT&Telekomföretagen (2021).

⁴² Säkerhetspolisen (2020).

⁴³ Akavia (2021).

bort. Detta kan jämföras med de enklare jobben inom detaljhandel och logistik, som är relativt mansdominerade, där digitaliseringen kan komma att ta över fler av de manuella arbetsuppgifterna framöver.⁴⁴ Således, i detta exempel, påverkas männen i högre grad av automatisering än kvinnor.

En bidragande orsak till könssegregationen på arbetsmarknaden kan vara att det existerar en könsrelaterad bias i AI-system. Det vill säga att faktorer såsom utformningen av algoritmer eller beslut relaterade till hur data samlas in, kodas, eller används förstärker könsstereotyper. Dessa könsstereotyper är däremot baserade på verkligheten, vilket gör det svårt att hantera datainsamlingen. Exempelvis visar data att män har högre lön än kvinnor, detta i sin tur har resulterat i att Google visar högt betalda jobbannonser till manliga användare framför kvinnliga.⁴⁵

Det varierar i hur verksamheter agerar och hanterar sådana problem. I vissa fall justeras endast algoritmerna, vilket är den snabbaste och enklaste lösningen, men ofta löser bara detta en liten del av problemet. Det bästa är nog att utvärdera och bygga om systemen från grunden.⁴⁶

4.5 Automatiseringen accelererar genom pandemin

Samhällets digitalisering har påskyndats i spåren av pandemin. Detta har resulterat i att efterfrågan på vissa tjänster har förändrats, vilket har påverkat arbetsmarknaden. Till exempel har e-handeln ökat under perioden. Detta har fått företag och organisationer att digitalisera verksamheterna tidigare än planerat. Men även de som kommit långt i utvecklingen av e-handel har tagit och tar ytterligare kliv för att effektivisera logistiken, hantera betallösningar samt förbättra användarnas upplevelser på deras hemsidor.⁴⁷ Logistiken effektiviseras genom ökade automatiseringslösningar, där verksamheten snabbt kan justera distributionsflödet efterförändrade konsument- och marknadsbehov samtidigt som interaktionen mellan arbetare kan minska vid framtida eventuella pandemier.⁴⁸

Tekniska verktyg har även blivit mer eftertraktade inom offentlig sektor, exempelvis inom vården, där digital kommunikation vuxit kraftigt under pandemin. Dessutom har den digitala tillsynen under nattetid på äldreboenden ökat med 43 procent under ett år. Socialstyrelsen (2021) rapporterar också om att flera kommuner investerat i olika robotar, såsom medicinrobotar som bistår med att dosera läkemedel.

4.6 Arbetsmiljön under och efter pandemin

Folkhälsomyndighetens rekommendationer gällande begränsad social interaktion resulterade i att antalet anställda som arbetar hemifrån steg kraftigt. Sjukfrånvaron har minskat inom statlig verksamhet under pandemin och enligt Statens tjänstepensionsverk (SPV) kan hemarbetet vara en orsak till denna utveckling. Det

⁴⁴ Rolandsson, Bertil et al. (2020).

⁴⁵ Lycken, Hanna (2019).

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ IDG (2021).

⁴⁸ ABB (2021).

vill säga, att stressen minskar eftersom det blir lättare för anställda att få livspusslet att gå ihop.⁴⁹

Dock kan stress uppstå genom dålig kvalitet i de digitala stödsystemen som anställda använder. Detta kallas teknostress och kan bland annat uppstå på grund av osynkade system, teknikstrul på möten och stora mejlflöden. Arbetsmiljön handlar nämligen inte bara om ergonomi utan också de digitala verktyg som används. Kungliga Tekniska Högskolan har implementerat så kallade digitala skyddsronder för att handskas med detta problem, men också för att granska om användare kanske inte har rätt utbildning eller fått en oklar ansvarsfördelning. För mycket av de resurser som satsas på dyra system riskerar att gå till spillo och användarnas digitala kompetens kommer inte till sin rätt.⁵⁰ Således krävs en omfattande kartläggning över de anställdas fysiska men också digitala arbetsmiljö, oavsett om arbetet sker hemifrån eller från kontoret.

4.7 Rekommendationer

De digitala inslagen på arbetsmarknaden väntas öka framöver, vilket kommer resultera i att kvalifikationskraven också ökar. Arbetsgivare bör därför skapa förutsättningar för livslångt lärande och kontinuerlig kompetensutveckling för sina anställda. Men det är också viktigt att individer själva tar initiativ att utbilda sig för att stärka sina ställningar på framtidens arbetsmarknad.

För arbetssökande fyller Arbetsförmedlingen en viktig funktion genom att erbjuda vägledning. Men eftersom verksamheten automatiseras mer och mer är och blir det viktigt att undersöka om rekommendationerna som ges baseras på stereotypiska könsnormer. Det vill säga, om exempelvis insamlingen, kodningen och användandet av data samt skapandet av olika algoritmer resulterar i att kvinnor rekommenderas att söka arbete i kvinnodominerande yrken och vice versa för män. För arbetsmarknaden är idag förhållandevis könssegregerad och det är viktigt att Arbetsförmedlingen som viktig aktör på den svenska arbetsmarknaden ser över hur myndigheten eventuellt kan motverka denna utveckling.

Eftersom Arbetsförmedlingens anställda idag arbetar mer digitalt, i och med pandemin men också att myndighetens kontor minskat runt om i landet, är det viktigt att fundera på den digitala arbetsmiljön. Närmare bestämt, reflektera kring de system vi använder men också vilka system de anställda har förmåga att hantera sett till dess kompetens. Ett sådant exempel kan vara myndighetens nya besluts- och ärendehanteringssystem BÄR, där vissa brister lyfts från en intern granskning.⁵¹ Arbetsförmedlingen har ett mycket viktigt uppdrag i att hjälpa arbetssökande, och därmed måste det finnas en effektivitet och noggrannhet i ärendehanteringens så att dessa individer inte faller mellan stolarna. Att implementera digitala skyddsronder kan vara en bra väg att ta för att på så sätt försäkra att arbetssökande får den hjälp de behöver.

⁴⁹ Wallsten, Beata (2021).

⁵⁰ Klackenberg, Jill (2021).

⁵¹ Grill Pettersson, Mikael (2022).

5 Arbetsmarknadspolitik

5.1 Arbetsförmedlingen utgör fortsatt navet inom arbetsmarknadspolitiken

Av regeringens skrivelse *Vissa lagförslag med anledning av en reformerad arbetsmarknadspolitik verksamhet* (Ds 2021:27) framgår att Arbetsförmedlingen även efter reformeringen kommer att ha ett omfattande uppdrag där en stor, resurskrävande och komplex del av arbetsmarknadspolitiken kvarstår för myndigheten. Även om det egna förmedlingsarbetet för vissa grupper minskar, tillkommer uppgifter samtidigt som andra uppgifter kräver nya arbetssätt. Det ska fortsatt finnas en bredd av arbetsmarknadspolitiska insatser och det är Arbetsförmedlingens ansvar att de finns tillgängliga genom anskaffning, samverkan, överenskommelser eller genom att de utförs i egen regi. Arbetsförmedlingen arbetar också målmedvetet för att säkerställa en ändamålsenlig lokal närvaro i hela landet.

5.2 Arbetsmarknadspolitik för att bryta långtidsarbetslösheten

Arbetsmarknaden har fortsatt att återhämta sig under 2021. Samtidigt är långtidsarbetslösheten kvar på väldigt höga nivåer, vilket är den största utmaningen för arbetsmarknadspolitiken. Regeringen och högeroppositionen har dock olika förslag på vilka åtgärder som bör vidtas vilket visade sig inte minst när högeroppositionens budgetförslag röstades igenom i riksdagen. Det innebar bland annat en utfasning av extratjänster och ökade anslag för nystartsjobb.

För Arbetsförmedlingens del är det viktigaste målet under 2022 att minska långtidsarbetslösheten vilket ska ske samtidigt som myndigheten är mitt uppe i en omfattande reformering. En nyckelfaktor kommer vara att använda de arbetsmarknadspolitiska insatser som finns i verktygslådan på ett effektivt sätt. Det förutsätter i sin tur långsiktiga budgetförutsättningar och politisk tydlighet kring myndighetens uppdrag. Att programanslag och förvaltningsanslag följs åt i högre utsträckning än idag är också en viktig förutsättning för att kunna genomföra arbetsmarknadspolitiken och bedriva myndighetens verksamhet.

I början av mars gav regeringen Arbetsförmedlingen två nya uppdrag kopplade till långtidsarbetslösheten. Det ena handlar om att analysera vilka behov långtidsarbetslösa som står särskilt långt ifrån arbetsmarknaden har och föreslå åtgärder för att öka övergången till arbete eller utbildning⁵². I det andra uppdraget ska Arbetsförmedlingen förbereda för att från och med 2023 förstärka stödet till personer som är långtidsarbetslösa, särskilt i områden med socioekonomiska utmaningar.⁵³ Arbetsförmedlingen har nu börjat titta på uppdragen där det förstnämnda ska redovisas i mars 2023 och det andra årligen till och med 2026.

⁵² Arbetsmarknadsdepartementet (2022d)

⁵³ Arbetsmarknadsdepartementet (2022e)

5.3 Fortsatta utmaningar med att få in fler i arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildningar är ett viktigt verktyg för såväl kompetensförsörjning som för att bryta långtidsarbetslöshet. Trots det bedömer Arbetsförmedlingen enligt den utgiftsprognos som myndigheten lämnade till regeringen i februari att antalet deltagare under 2022 kommer vara lägre jämfört med tidigare bedömningar.⁵⁴ Det beror dels på att processen från identifierat behov av arbetsmarknadsutbildning till beslut för lämpliga deltagare är personalkrävande och komplex och kräver involvering av flera parter. Men det beror också på att upphandlingar ofta överklagas och att prövning av överklagan kan ta lång tid vilket försenat exempelvis utbildningen av yrkesförare.

Regeringen lämnade i januari 2022 en lagrådsremiss med förslag som är tänkta att minska handläggningstider och öka förutsägbarheten när offentliga upphandlingar överklagas och prövas i domstol. I remissen föreslås bland annat att det ska införas ett lagstadgat skyndsamhetskrav och regler som begränsar parternas möjligheter att efter en viss tidpunkt i domstol åberopa nya fel och brister i upphandlingen (en så kallad preklusionsfrist). Arbetsförmedlingen ställde sig i remissvaret positiva till förändringarna men hade även gärna sett fler åtgärder. Bland annat införande av ansökningsavgifter samt ett krav på att domstolen ska upprätta en tidsplan för handläggningen av målen.⁵⁵

5.4 Etableringsjobb ska införas under våren 2022

Arbetsförmedlingen förbereder nu införandet av modellen för etableringsjobb som är ett anställningsstöd som initierats och förhandlats fram av arbetsmarknadens parter. Stödet riktar sig till nyanlända och långtidsarbetslösa och ska enligt regeringens mål vara på plats under första halvåret av 2022. Stödet, som faller under EU:s regler för statsstöd har preliminärt godkänts av EU-kommissionen.⁵⁶ Många inom myndigheten är aktiva i uppdraget att få etableringsjobben på plats. Arbetet är omfattande och innebär bland annat tolkning av förordningen, design av ärendeflödet, it-utveckling, framtagande av arbetssätt och samarbeten med externa parter.

Stödet är konstruerat så att den arbetssökande får en kombination av lön från arbetsgivaren och ersättning från staten som betalas ut direkt till individen av Försäkringskassan. Etableringsjobb ska endast omfatta företag med kollektivavtal och yrken som arbetsmarknadens parter kommit överens och avtalat om. Maxtid att ha ett etableringsjobb är två år och tanken är att stödet ska hjälpa individen att få en fast anställning och en mer varaktig etablering på arbetsmarknaden. Regeringen har budgeterat för att 10 000 personer ska kunna omfattas av etableringsjobben under 2023.⁵⁷

⁵⁴ Arbetsförmedlingens prognos för utbetalningar 2022–2025

⁵⁵ Finansdepartementet 2022-01-20

⁵⁶ Sveriges radio, 2022-02-19

⁵⁷ Tidningen näringslivet, 2022-03-01

5.5 LAS-överenskommelsen på väg att bli lagstiftning

I slutet på januari i år presenterade regeringen tillsammans med Centerpartiet tre lagrådsremisser. En handlade om de förändringar av arbetsrätten som förhandlats fram av parterna⁵⁸ och de andra två om det omställningspaket som också var en del av LAS-överenskommelsen. I paketet ingår dels ett grundläggande omställnings- och kompetensstöd. Det syftar till att anställda som inte omfattas av kollektivavtal och därmed inte får stöd av en omställningsorganisation ska få tillgång till motsvarande offentligt finansierade stöd.⁵⁹ Och dels ingår det man kallar omställningsstudiestöd. Det innebär att arbetstagare som är etablerade på arbetsmarknaden ska kunna få studiebidrag från CSN för studier som stärker dennes framtida ställning på arbetsmarknaden. I bedömningen av rätten till stödet ska arbetsmarknadens behov beaktas.⁶⁰

Arbetsmarknaden och yrken förändras och kräver nya kompetenser. För att säkra kompetensförsörjningen och en hög sysselsättningsgrad är det viktigt att arbetstagare har möjlighet att finansiera den kompetensutveckling som krävs för att behålla eller uppnå en trygg ställning på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen visar i en nyligen publicerad rapport *Yrkesmobilitet på den svenska arbetsmarknaden*⁶¹ att olika yrkesgrupper har olika stora möjligheter att vid behov – till exempel om man riskerar att bli uppsagd - byta yrke utan att behöva vidareutbilda sig. Det föreslagna omställningsstudiestödet blir då särskilt viktigt för de grupper av arbetssökande som idag befinner sig i yrken med sämre framtidsutsikter och som har svårt att med befintlig kompetens ställa om till andra yrken eller branscher.

5.6 Kompromissförslag om minimilöner förhandlas i EU

I EU pågår förhandlingar om ett nytt direktiv om minimilöner med syftet att säkra tillräckliga lönenivåer i medlemsländerna och motverka lönedumpning. Direktivet är en del av arbetet med den sociala pelaren som inleddes vid EU-toppmötet i Göteborg 2017. Från svenskt håll har det dock funnits en oro från såväl regeringen, oppositionen och arbetsmarknadens parter över att förslaget riskerar att undergräva den svenska modellen. Sverige har därför tillsammans med Danmark verkat för att direktivet ska tydliggöra att länder som redan har en fungerande kollektivavtalsmodell för lönebildning inte ska omfattas av förslaget. Nu hoppas regeringen på det kompromissförslag som förhandlats fram som man menar i lägre utsträckning äventyrar den svenska modellen. I januari påbörjades förhandlingar mellan EU:s olika organ med ambitionen att bli klara under våren.⁶² Den senaste tidens händelseutveckling i Ukraina och behovet att implementera massflyktsdirektivet leder dock troligen till att arbetet tar längre tid än beräknat.⁶³

⁵⁸ Arbetsmarknadsdepartementet (2022a)

⁵⁹ Arbetsmarknadsdepartementet (2022b)

⁶⁰ Arbetsmarknadsdepartementet (2022c)

⁶¹ Arbetsförmedlingen (2022)

⁶² Arbetsvärlden, 2021-12-06

⁶³ Arbetsvärlden, 2022-03-04

5.7 Myndighetens arbete med anledning av Rysslands invasion av Ukraina

Arbetsförmedlingen följer noga händelseutvecklingen i omvärlden med anledning av Rysslands invasion av Ukraina. Förberedelsearbetet leds av en samordningsstab som har till uppgift att analysera läget och samordna de åtgärder myndigheten behöver vidta. I det arbetet ingår en närmare samverkan med Migrationsverket. Kriget har medfört en flyktingvåg i Europa och myndigheten har påbörjat arbetet med att förbereda mottagandet av arbetssökande från Ukraina.

5.8 Rekommendationer

Arbetsmarknaden är fortsatt påverkad av effekterna av den lågkonjunktur som följt av pandemin vilket framför allt visar sig i den höga långtidsarbetslösheten. Arbetsförmedlingen genomgår samtidigt en relativt snabb och omfattande reformering men ska fortsätta utgöra navet i utförandet av arbetsmarknadspolitiken. Detta ställer mycket höga krav på myndigheten.

För att lyckas med uppdraget att få ner långtidsarbetslösheten krävs samverkan mellan flera aktörer inom olika politikområden. Fler långtidsarbetslösa behöver ta del av insatser. För Arbetsförmedlingens del så handlar det om att effektivt använda de verktyg och resurser som myndigheten har till förfogande och samtidigt tydligt kommunicera vilka möjligheter och utmaningar som finns att nå önskade resultat. En sådan utmaning är kravet på myndigheten att anpassa sig till ett minskat förvaltningsanslag kommande år. För att kunna nyttja programanslag fullt ut behövs personalresurser inom Arbetsförmedlingen i tillräcklig omfattning som kan bedöma, besluta, samordna och följa upp insatser.

5.8.1 Att hålla koll på under 2022

Arbetsmarknadspolitik är ett politikområde där det ofta händer mycket. Förutsättningarna att genomföra arbetsmarknadspolitiken påverkas i hög grad av vad som händer inom många andra områden. Nedan har vi sammanställt ett antal händelser och datum att hålla koll på under 2022.

Tabell 2. Händelser att hålla koll på under 2022

Vad?	När?
Arbetsförmedlingen lämnar två återrapporter till regeringen: en lägesbeskrivning av tjänsten rusta och matcha och en rapport om kontroll och uppföljning av leverantörer	13 april
Den ekonomiska vårpropositionen och vårändringsbudgeten lämnas till riksdagen	Mitten av april
Arbetsförmedlingen släpper slutrapport från projektet <i>Jämställd etablering</i>	Senast 15 maj
Arbetsförmedlingen publicerar nya yrkesprognoser på riksnivå	April/Maj

Arbetsförmedlingen publicerar nya yrkesprognoser på regional och FA ⁶⁴ nivå	April/Maj
SCB börjar publicera ny registerbaserad arbetsmarknadsstatistik: <i>Befolkningens arbetsmarknadsstatus (BAS)</i>	Maj-juni (första preliminära månadsvärdena)
Arbetsförmedlingens prognos <i>Arbetsmarknadsutsikterna våren 2022</i> samt <i>Regionala utsikter</i> publiceras	15 juni
Lagändringar avseende arbetsrätten, omställningsstudiestöd och ett grundläggande omställnings- och kompetensstöd föreslås träda i kraft	30 juni
Systemet med etableringsjobb ska vara på plats enligt regeringens plan	30 juni
Lagändringar för en effektivare överprövning av offentliga upphandlingar föreslås träda i kraft	1 juli
Val till riksdag, region- och kommunfullmäktige	11 september
Sista dagen för regeringen att lämna höstbudgeten till riksdagen	15 november
Kommittén för översyn av stödet för korttidsarbete ⁶⁵ lämnar slutbetänkande	30 november
Arbetsförmedlingens prognoser <i>Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2022</i> samt <i>Regionala utsikter</i> publiceras	Mitten av december

⁶⁴ FA står för faktisk analysregion. Läs mer på <https://tillvaxtverket.se/statistik/regional-utveckling/regionala-indelningar/fa-regioner.html>

⁶⁵ Finansdepartementet, Näringsdepartementet 2021-09-23

6 Avslutande kommentarer

Arbetsmarknaden har på kort tid återhämtat sig i snabb takt efter den djupa ekonomiska nedgången under pandemin. Både den totala arbetslösheten och långtidsarbetslösheten har fortsatt att sjunka i inledningen av 2022 i takt med att efterfrågan i ekonomin fortsatt att växa. Denna utveckling till trots har samtidigt antalet arbetslösa med de längsta tider utan arbete ökat vilket tyder på en fortsatt tudelning där förstärkningen inte kommer alla till del. Utöver detta finns i nuläget en stor osäkerhet kring hur omfattande de ekonomiska konsekvenserna blir av det pågående kriget i Ukraina, vilka i sig riskerar att få negativa följd effekter på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingen följer utvecklingen noga och har beredskap för att situationen på arbetsmarknaden kan komma att förändrad på grund av detta.

Vidare fortsätter både den tekniska, demografiska och politiska utvecklingen att påverka arbetsmarknaden på både kort och lång sikt. Arbetsförmedlingen har en fortsatt viktig uppgift i att prioritera stöd till de arbetslösa som står långt i från arbetsmarknaden samt att ge underlag i form av bland annat prognoser över yrken och kompetenser. Digitaliseringen och automatiseringen kommer även fortsättningsvis ha en stor inverkan på utvecklingen för både branscher och yrken. Av den anledningen framstår insatser som fokuserar på omställning, kompetensutveckling och utbildning som centrala för att kunna möta strukturomvandlingen men också för att klara kompetensförsörjningen.

Förutsättningarna för att klara både kompetensförsörjningen och försörjningsbördan påverkas även till stor del av den demografiska utvecklingen. Här finns en stor utmaning men samtidigt även en stor potential i att höja både arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgraden inom grupper där dessa idag är låga. En åldrande befolkning och stora regionala skillnader ställer dessutom denna utmaning på sin spets.

Förutom den tekniska och demografiska utvecklingen påverkas även Arbetsförmedlingens förutsättningar i stor utsträckning av arbetsmarknadspolitiken. Reformeringen av myndigheten fortskrider framöver med minskade förvaltningsanslag till följd. Samtidigt är arbetsmarknaden delvis fortfarande under återhämtning i spåren av pandemin med en förskjutning mot längre tider i långtidsarbetslöshet. Sammantaget ställer detta höga krav på myndigheten vilket förutsätter en god samverkan med flera aktörer inom både arbetsmarknads- och utbildningsområdet samt ett så effektivt nyttjande som möjligt av de resurser som finns att tillgå för att möta dessa utmaningar.

7 Källor

Utsikter och utmaningar på arbetsmarknaden

Arbetsförmedlingen (2021 a), "Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2021", 2021-12-15.

Arbetsförmedlingen (2021 b), "Regionala utsikter hösten 2021", 2021-12-15.

Engdahl, Hall, Holmlund, Lundin, Mühlrad och Öckert, IFAU (2020) "Barn och unga under coronapandemin", 2021-01-08.

Demografi

Adermon och Hensvik, IFAU (2020), "Gigjobb ingen dörröppnare för invandrare", 2020-12-08.

Arbetsförmedlingen (2020), "Storstadsregionernas arbetsmarknad", 2020-11-23.

Arbetsförmedlingen (2021 c), "Arbetsförmedlarnas implementering av "Matchning från dag 1", 2021-09-15.

Arbetsförmedlingen (2021 d), "Arbetsmarknaden för personer över 55 år – utvecklingen sedan 2010", 2021-11-08.

Arbetsförmedlingens remissyttrande (2021 e), Dnr Af-2021/0019 2849, 2021-06-01.

Arbetsförmedlingen (2021 f), Arbetsförmedlingens yrkesprognoser, 2021-06-29.
<https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/yrken-och-framtid/hitta-yrkesprognoser/yrkesomraden>

Carlsson och Eriksson, IFAU (2017), Påverkar arbetssökandes ålder och kön chansen att få svar på jobbansökan? –Resultat från ett fältexperiment. 2017-06-14.

Dancygier, & Vernby, IFAU (2018), "Etniska hierarkier och diskriminering på arbetsmarknaden", 2018-11-21.

Mellander, Savvidou och Gunnarsson, IFAU (2004) "Effekter av IT i svensk industri", 2004-10-01.

SOU 2020:69, "Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre", Betänkande av Delegationen för senior arbetskraft, Statens offentliga utredningar, 2020-11-30.

Swedbank Boindex (2022), 2022-03-18.

Valueguard (2022), 2022-03-21.

Arbetsmarknad och digitalisering

- Aalto, Emilia & Berg, Martina (2020), "Digitalisering och automatisering på arbetsmarknaden – en rapport om kompetensbehoven och yrkeshögskolans roll", Iris, 2020-11-27.
- ABB (2021), "Logistikbranschen påskyndar robotautomatiseringen efter pandemin", 2021-10-06.
- Akavia (2021), "Jämställdhet inom it-branschen minskar kompetensbristen", 2021-05-24.
- Borg, Kristian (2021), "Framtidens byggjobbare – en maskinoperatör?", Byggnadsarbetaren, 2021-10-06, <https://www.byggnadsarbetaren.se/framtidens-byggjobbare-en-maskinoperator/>
- IT&Telekomföretagen (2021), "IT-kompetensbristen", 2021-12-17.
- Experis (2021), "Ny undersökning: svenska företag halkar efter i digitaliseringen", 2021-03-25, <https://www.experis.se/sv/insikter/inlagg/2021/03/29/svenska-foretag-halkar-efter-i-digitaliseringen>
- Graetz, Georg (2021), "Technological change and the Swedish labor market", Institutet för Arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), 2020:19.
- Grill Pettersson, Mikael (2022), "Intern rapport: Allvarliga risker kring Arbetsförmedlingens jättesatsning på nytt it-system", SVT, 2022-02-07, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/intern-rapport-allvarliga-risker-kring-arbetsformedlingens-jattesatsning-pa-nytt-it-system>
- IDG (2021), "Nytändningen – här it-satsar företagen mest i höst", 2021-09-01, <https://computersweden.idg.se/2.2683/1.755081/it-satsningar-host>
- Klackenberg, Jill (2021), "Digitala skyddsronder nytt grepp för bättre arbetsmiljö", Kungliga tekniska högskolan, 2021-11-23, <https://www.kth.se/aktuellt/nyheter/digitala-skyddsronder-nytt-grepp-for-battre-arbetsmiljo-1.1122310>
- Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien (2021), "Grön omställning kräver ny kompetens", FOU-barometern 2021, 2021-07-28, <https://www.iva.se/projekt/naringslivets-fou-investeringar/fou-barometern-2021/>
- Lycken, Hanna (2019), "Artificiell Intelligens och gender bias – En studie av samband mellan artificiell intelligens, gender bias och könsdiskriminering", Examensarbete Uppsala Universitet, 2019-11.
- Myndigheten för Yrkeshögskolan (2021) "Återrapportering: Regeringsuppdrag om korta yrkeshögskoleutbildningar (kurser och kurspaket)", 2021-10-01.

Rolandsson, Bertil et al. (2020), "Digital Transformations of Traditional Work in the Nordic Countries", Report from *The future of work: Opportunities and Challenges for the Nordic Models*, Nordic Council of Ministers, 2020:540.

Rothenborg, Malin (2021), "Byggbranschen efterfrågar AI-kompetens", Branschaktuell, 2021-10-18, <https://branschaktuell.se/byggindustrin/161572-byggbranschen-efterfragar-ai-kompetens/>

Säkerhetspolisen (2020), "Cybersäkerhet i Sverige – Hot, metoder, brister och beroenden", [Rapport-Cybersakerhet-Hot-Metoder-Brister.pdf \(sakerhetspolisen.se\)](#)

Unionen (2020), "Här är jobben som drabbas mest av automatisering", Via-TT, 2020-12-14, <https://via.tt.se/pressmeddelande/har-ar-jobben-som-drabbas-mest-av-automatisering?publisherId=20109&releaseId=3289263>

Wallsten, Beata (2021), "Hemmajobb kan ha minskat långa sjukskrivningar", SvD Näringsliv, 2021-10-27. <https://www.svd.se/hemmajobb-kan-ha-minskat-langa-sjukskrivningar>

Öhrbom, Douglas (2021), "Framtidens industriarbetare är inte mest hotad – det är fotomodellen", Högskolan i Gävle, 2021-06-02, <https://www.hig.se/Ext/Sv/Arkiv/Externa-nyheter/2021-06-02-Framtidens-industriarbetare-ar-inte-mest-hotad---det-ar-fotomodellen.html>

Arbetsmarknadspolitik

Arbetsförmedlingen (2022), Prognos för utbetalningar 2022-2025. Återrapport till regeringen 7 februari 2022 Diarienummer Af-2022/0005 6521. <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/styrning-och-resultat/ekonomiska-prognoser-och-utfall/2022-2025/prognos-for-utbetalningar-februari-2022>

Arbetsförmedlingen (2022), *Yrkesmobilitet på den svenska arbetsmarknaden – en analys av olika yrkesgruppers förutsättningar för rörlighet*. Arbetsförmedlingen analys 2022:1. Diarienummer: dnr Af-2020/0043 1262

Arbetsmarknadsdepartementet (2022a), Lagrådsremiss: *En reformerad arbetsrätt – för flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden*. Stockholm den 27 januari 2022

Arbetsmarknadsdepartementet (2022b). Lagrådsremiss: *Grundläggande omställnings- och kompetensstöd – för flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden*. Stockholm den 27 januari 2022

Arbetsmarknadsdepartementet (2022c), Lagrådsremiss: *Omställningsstudiestöd – för flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden*. Stockholm den 27 januari 2022

Arbetsmarknadsdepartementet (2022d), Regeringsbeslut om *Uppdrag till Arbetsförmedlingen att analysera och redovisa behov hos långtidsarbetslösa som står särskilt långt från arbetsmarknaden*. 2022-02-24, A2022/00331

Arbetsmarknadsdepartementet (2022e), Regeringsbeslut om *Uppdrag till Arbetsförmedlingen att minska långtidsarbetslösheten*. 2022-02-24t, A2022/00330

Finansdepartementet (2022), Lagrådsremiss: *En effektivare överprövning av offentliga upphandlingar*. Stockholm den 20 januari 2022

Finansdepartementet, Näringsdepartementet (2021). Pressmeddelande: *Kommitté får i uppdrag att utvärdera stödet vid korttidsarbete*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/09/kommitte-far-i-uppdrag-att-utvardera-stodet-vid-korttidsarbete/>

Jelmin, Anders (2022), "Eu ger ett första grönt ljus till etableringsjobb i Sverige". Sveriges radio. 19 februari 2022. <https://sverigesradio.se/artikel/eu-ger-ett-forsta-gront-ljus-till-etableringsjobb-i-sverige>

Myrén, Karin (2022) "Etableringsjobben införs i sommar". Tidningen näringslivet. 1 mars 2022. <https://www.tn.se/article/etableringsjobben-infors-i-sommar/>

Von Scheele, Carl (2021), "Regeringens motstånd mot minimilöner har tonats ner". Arbetsvärlden. 6 december 2021. <https://www.arbetsvarlden.se/regeringens-motstand-mot-minimiloner-har-tonats-ner/>

Von Scheele, Carl (2022), "Macrons minimilönambitioner går antagligen i stöpet". Arbetsvärlden. 3 mars 2022. <https://www.arbetsvarlden.se/macrons-minimilonambitioner-gar-antagligen-i-stopet/>